

Merészen és elkötelezetten kell gondolkodnunk

Beszélgetés Dr. Nagy Lászlóval

— Még az egyetemen hallottam egy órán: „Magyarországon 1945-ben megszűnt a történelem, utána jött a tud. szoc.” Ez azt jelenti, hogy a tudományos szocializmus nem azonos a történelemmel — mondjuk így: a forrásokon alapuló tudományos történetírással —, de akkor több vagy kevesebb annál?

— Hogy sarkosan fogalmazzak: ne várjuk meg, hogy kitörjön még egy világháború ahhoz, hogy a 45 utáni korszakot tudományosan és végtelenül alaposan megvizsgáljuk. A feladat nagy része ránk testálódott, nekünk kell kutatni a 45 utáni politika, ideológia történetét. Sajátos helyzetünknek fogva a történetírónál határozottabb és konzekvensebb elméleti igényrel kell fellepnünk, hiszen nálunk az elemzést és a célt egységben kell szemlélni. Források vonatkozásában — látszólag — nehezebb a helyzetünk, mint például annak, aki középkorral foglalkozik. De ez a körülmény nem olyan torz, mint amilyennek általában hiszik, elvégre az eltelt 40 évben több információ zúdult az emberre, mint az előző 200 esztendőben.

Arról, hogy több-e vagy kevesebb a tudományos szocializmus, mint a történelem, talán úgy lehet beszélni, hogy a mi megközelítéseink milyen nehézségeket hordoznak magukban. Egyfelől a történetírás módszereit alkalmazzuk, de más, például politikai szempontok is számbajönnek, másfelől nekünk a történelem még nem lett jellemzően kell foglalkoznunk. Nagy felelősség olyan kérdésekkel történeti és politikai szempontok alapján foglalkozni, mint a szocializmus építése, a nemzetközi munkásmozgalom története. Gyűjtőpontban vagyunk: merészen kell gondolkodni, s mellé elkötelezetten is. Ebből adódhatnak olyan problémák, hogy következtéseink nem fedik a köztudatban elfogadottakat, ám ez még nem jelenti azt, hogy a mi következtetésünk hibás lenne.

Mivel sokszor türelmetlenség mutatkozik az ideológiai válaszadók iránt, ezertem követelmény is lehetne, hogy tolerancia nyilvánuljon meg velünk szemben a politikai vezetés, a közvélemény, az egyetem közvéleményének egy részéről. Mondok egy példát: az egyik órán Lengyelországról kérdezek a hallgatók. Választ adok, s az is lehet, hogy jó a válaszom, de nem tudok csodát művelni a lengelekkel. Holott burkoltan még ezt is elvárják. A tudomány önmagában nem képes megoldani a helyzetet, s én magam sem vagyok gyakorló politikus. A tudományos szocializmus ráadásul még nem is szaktárgy, hanem a politikai kultúra fejlesztésére szolgáló intelligencia tárgya. Tehát olyan értelemben totális, hogy a gyakorlat és az elmélet egységét kívánja megvalósítani, és így mindenképpen más mint például a történettudomány.

— Egy éve vitát közzétettünk a hallgatók ideológiai tárgyakkal való viszonyáról, világnézetéről, s az elmondottak, leírtak alapján több kérdés fogalmazódott meg bennem. Először: fontos-e, hogy egy nem történész hallgató kívülről fújja az áprilisi téziseket, de ma van löve ha a „ki kit győz le” politikai tartalmáról kérdezik?

— Először is semmit sem kell kívülről fújva vissza-

„1968-ban végeztem francia-történelem szakon a szegedi egyetemen. Még hallgató koromban, 1967-ben lettem párttag. Ezután 3 évig általános iskolában tanítottam, és ezekre az időkre gondolok, amikor azt mondom: a felsőoktatásban dolgozóknak két-három évet tanítaniuk kellene általában vagy középiskolában. Bár ez kivihetetlen, amíg nincs rendezve a visszaterés lehetősége... 1970-ben doktoráltam, egy évre rá kerültem a tudományos szocializmus tanszékére. 1973-77 között Franciaországban, a lyoni egyetemen voltam lektor. Mivel én voltam az első, ez nagyon kemény munkát jelentett. Feladtam a magyar kultúra

terjesztése volt, másra nem is vállalkozhattam heti két órában. Tulajdonképpen csak annyit mondhattam el, hogy a magyar nem német és nem szláv nyelv. A négy év alatt egy hallgató tanult meg magyarul, ő legutóbbi találkozásunkkor munkanélküli volt. Már odakint gyűjtöttem anyagot a kandidátusi disszertációmhoz, amit a Nemzeti Felszabadító Mozgalom születése és fejlődése Algériában (1919-47) címmel írtam. Ezt 1980-ban védtem meg, két év múlva lettem docens. Szeptember óta — mert néhány napos kinevezésem visszamenőleg érvényes — vagyok a tanszék vezetője. A nyáron töltöttem be a 40. évemet.”

kell megoldani. Ez pedig a fejlesztés, a fejlődéssel való együttthaladás kérdése. Ma már nincsenek olyan szakadékok a fejlett világ és köztünk, mint 1947-48-ban. Ma már nem tudunk kivonulni a világgazdaságból, tehát föl kell vennünk a lépést és minőségi változásra kell törekednünk. A magyar párt is a kibontakozás útját keresi és véleményem szerint eldöntött kérdés, hogy visszafelé nem léphetünk.

— Ön ma Magyarországon az egyetlen történész, aki ezt a területet kutatja. Milyen dolgot várhat az olvasó? És e kutatás következtetéseit mi milyen összefüggésekben hasznosíthatjuk?

— Két könyv várható a közeljövőben. Az egyik az Akadémiai Kiadónál franciául, a másik egy népszerűsítő sorozatban Algériáról jelenik meg. Több tanulmány is készül, most három témára irányul a figyelmem: a kommunista mozgalom története az arab országokban 1919-től 1962-ig; a magreb országok története a XIX-XX. században és az iszlám politikai, ideológiai, társadalmi szerepe az arab világban.

Hogy mi ennek a haszna? Vegyük az iráni forradalmat! Polgári, szocialista, vagy milyen forradalom ez? Amikor Khomeini bevonul teheránba, 6 millió ember örjög az utcán, ez az erő a világ ötödik legnagyobb hadseregét egy hónap alatt elsöpri. Szóval, mi is akkor az iszlám? Biztos, hogy nem csupán vallás. Az eseményeket nem tudom behelyezni egyik ismert skatulyába sem. Mit tegyek az iszlám alapokon álló terrorizmussal? Van-e iszlám szocializmus? Ezek a kérdések még tisztázásra várnak. Mi kulturális és gazdasági kapcsolatot tartunk több arab országgal, de még mindig nem ismerjük őket igazán. Egy külkereskedelmi szakértő például pénteken utazott hozzánk, és csodálkozott, hogy senki sem fogadja a repülőtéren. A népszerűsítő könyv is azért született, hogy az algériába utazó magyar munkás, mérnök, kutató a legalapvetőbb tudnivalóhoz hozzájusson.

A világ ma már nem csupán Európa. Igaz, itt tört ki két világháború, itt a leggazdagabbak, itt van a legtöbb rakéta, ám a hírek legnagyobb hányada a harmadik világból árad hozzánk. Tankolnom kell — olaj — arabok — ilyen egyszerű a képlet. De természetesen nem csak ezért gondoltam újra rengeteg kérdést a harmadik világ kutatása: Mi a gyarmat, a gyarmattá és nemzeté válás, mi az imperializmus? Algériában sikerült egy viszonylag demokratikus polgári rendszert kialakítani, de miért nem sikerült ezt a gazdagabb országokban, Egyiptomban, Líbiában? Mi történik most Dél-Afrikában? És hol a könyv, ami tájékoztatást nyújtana?

Azt tapasztalom, hogy a harmadik világ iránt a hallgatók érdeklődése is megnövekedett. Az egyik diák egy nagy zöld könyvet hozott magával nemrég, mondván: elolvasta. A Korán volt, angolul. Talán ez volt legnagyobb sikerem oktatói pályámon.

DLUSZTUS IMRE

mondani, mert akkor dogmává merevednek a megtanultak, ugyanakkor a politikai műveltség szempontjából a történelem nagy folyamatait értékelni és érteni kell. Mindez, és a kérdés is, már arra hívja fel a figyelmet, hogy a sokat emlegetett politikai műveltség megszerzése nem egy éves stúdium feladata. A mi tárgyunknak is azt a célt kellene szolgálnia, hogy az ember saját magát el tudja helyezni a világban, s ez különösen ma fontos, amikor nagyon sok értelmiségi nem találja a helyét.

— Szükségszerű-e, hogy a tudományos szocializmus más összefüggéseket kutatva olykor más következtetésekre jut ugyanazon dokumentumok, források alapján, mint a marxista történettudomány?

— Sajnos van ilyen, de ez nem szükségszerű és nem is jó dolog. Azt kell mondanom, hogy minél tudományosabb a tudományos szocializmus, annál inkább közelít a történetíráshoz. Jelenleg határozott törekvések vannak arra, hogy közelítsünk a szakmához. Ez az oktatásban azt jelenti, hogy ma már nem tanítjuk külön a magyar munkásmozgalom történetét, hanem a korszak történetét, vagy a szakoknak megfelelő választható tárgyakat indítottunk. A környezetében kell tehát megtalálni és önmeghatározásában segíteni az embert. A mi tárgyunk politikusabb, mint a többi és a szakmában tanultak politikai következményeiről kell beszélnünk, de nem szabad azt sem elfeledni, hogy a világnézet azokon a tanszéken is alakítható, ahol óráinak túlnyomó részét hallgatja az egyetemista.

— Történész szemlélettel megáldott hallgatók több alapvető monográfiát hiányolnak, és ezek megírását az ideológiai témák kutatóitól is elvárják. Gondolok itt a húszas-harmincas évek átfogó gazdaság- és szellemi történetére, a koalíciós idők, a személyi kultusz történetére, a dogmatizmus filozófiai, politikai, történeti és gazdasági, tehát komplex vizsgálatára. A tudomány belső összefüggéseit is áttekinteni képes szakembertől kérdezem: mi várható ez ügyben?

— Ezeken a területeken várható és szükséges az előrelépés. Ha csak a politikai, ideológiai nevelés szempontjait nézem, akkor ezeket a munkákat el kell készíteni. De ez csak részben függ tőlünk. Ez egy olyan irány, amit központilag kellene támogatni. Sok szempontból kell tisztázni, mi is a konkrét feladat. Például: nem azt kell leírni, hogy hány per volt, hanem azt, hogy ez a légkör hogyan következhetett be, hogyan épült be e korszak a szocializmus fejlődésébe, hogyan születhetett objektíve ilyen torzulás és ezután következhet a szubjektív oldal: ki mit tett, kik e korszak hősei, antihősei és áldozatai. Ezt már csak azért is alaposan meg kellene vizsgálni, mert a személyi kultuszra utaló jelek ma is megfigyelhetők a szocialista világban. Mondom ezt annak ellenére, hogy ez az irányú magyar kutatások állják az európai összehasonlítást.

— Az ön fő kutatási területe az arab országok újkori és legújabb kori története, ezen belül is a baloldali, kommunista mozgalomok története. Egyik dolgozatában, melyben az algériai kommunista mozgalommal foglalkozik, említi az 1927-28-as törést: a szeptás torzulást a kommunista politikájában. Erről jut eszembe: milyen biztosítékot lát arra, hogy a mai szocialista-kommunista mozgalomban ne fordulhassanak elő ilyen — tragikus következményekkel járó — ballépések?

— Európában ez — már csak a tanulságok miatt — nem következhet be. Számos válság kényszeríti ma a nemzetközi kommunista mozgalomra, hogy másként gondolkodjon. Az utóbbi tíz nehéz esztendőben megérlelődött egy generáció, amelynek fejében nem fordulhatnak meg ilyen dolgok. Ez garancia lehet, de számba kell vennünk egy súlyos tényt: központosság mindig ott következik be, ahol egymásra torlóddó minőségileg nem azonos problémákat

(S. Balogh László felvételei)

Hallgatói fórum az oktatás problémáiról (2. oldal)	25 éves a fogászképzés Szegeden — összeállítás (3. oldal)
Bemutkozik a FOTO/CELLA-kör (4. oldal)	A lemondás szelíd gögje — Lőrinczy Attila írása a JATE-klubban szerepelt norvég színházról (5. oldal)
Amiként kezdték sorozatunkban az egykori Egyetemi Eletről ír S. Balogh László (6. oldal)	Ilyen volt a TSÜLÖK — Farkas Csaba írása (7. oldal).